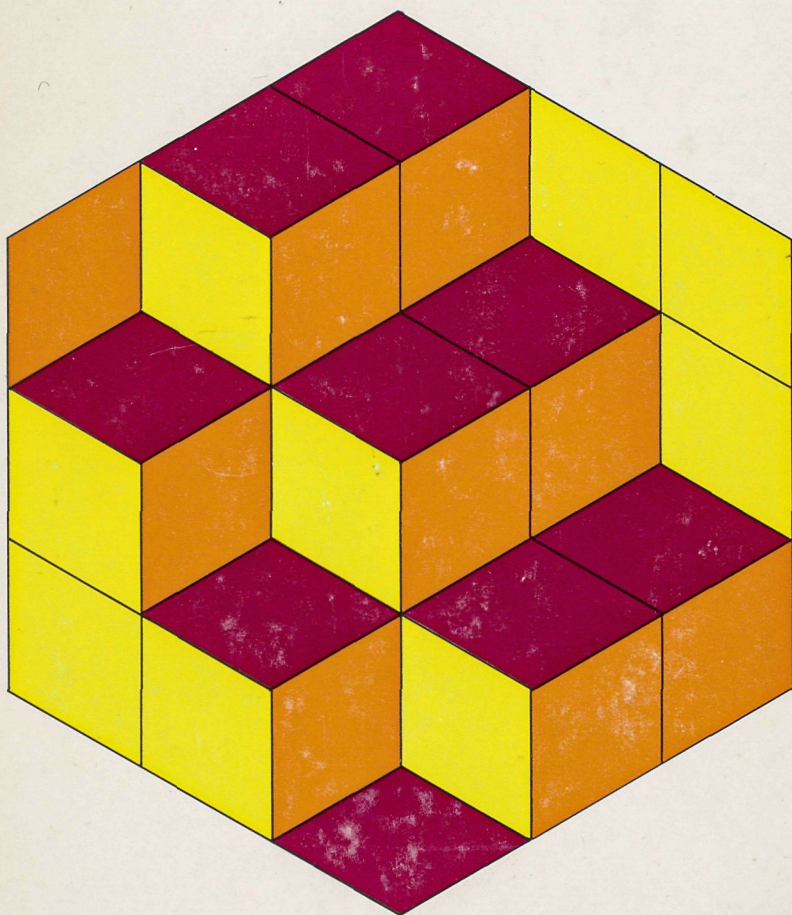
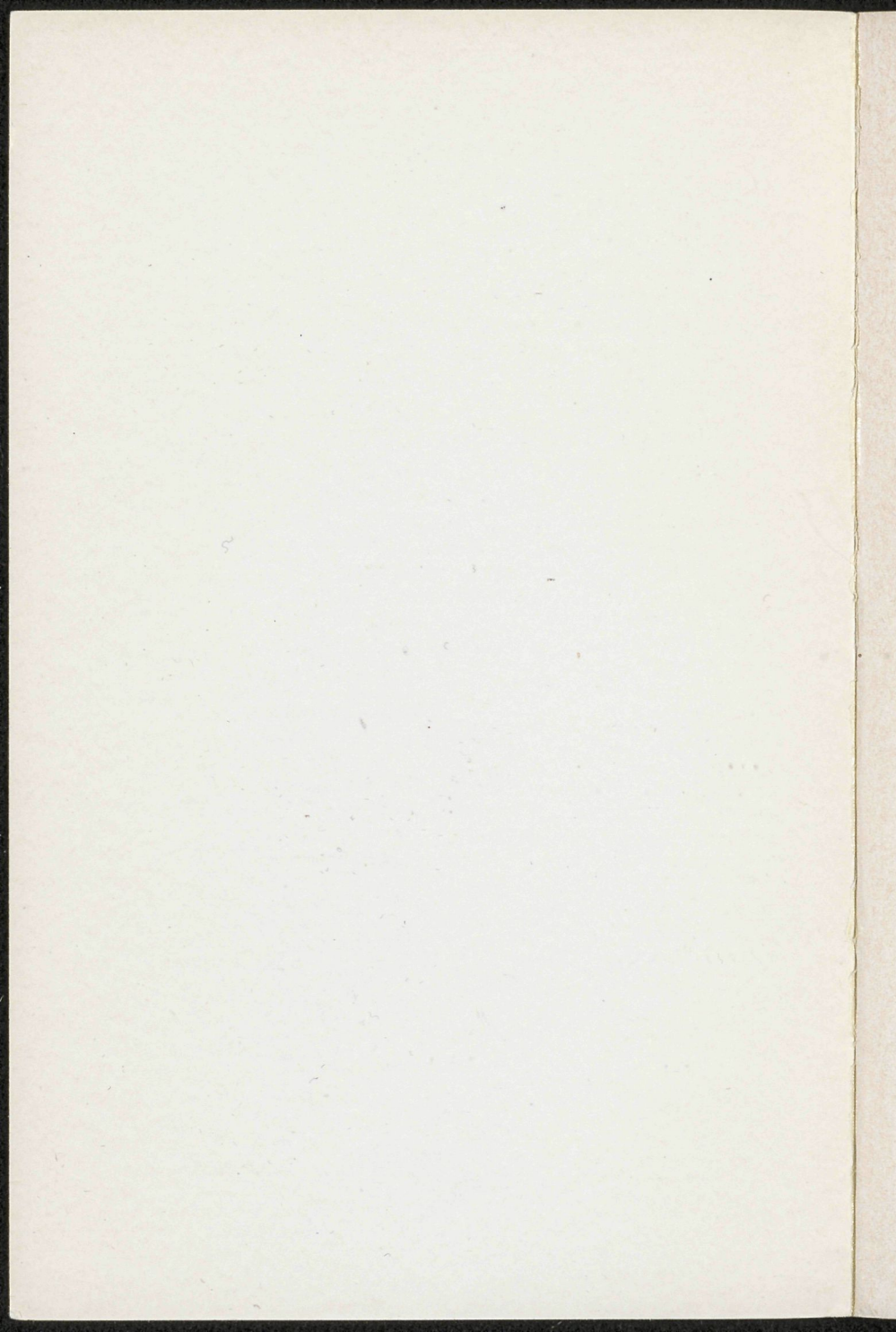


DE KOERS VAN DE VRIJE UNIVERSITEIT

grondslag, structuur, toekomst

DR. J. STELLINGWERFF





DE KOERS VAN DE V.U.



Uit: In vitas patrum, van Hieronymus

Dr. J. Stellingwerff

DE KOERS VAN DE VRIJE UNIVERSITEIT



BUIJTEN & SCHIPPERHEIJN - AMSTERDAM - 1971

Code ISBN 90.6064.194.9

Druk: Buijten & Schipperheijn, Amsterdam

Omslagontwerp: Bert Koning

INHOUD

1. Inleiding	7
2. Een nieuwe grondslag	9
3. Een nieuwe structuur	23
4. Een nieuwe universiteit	31
5. Kerk en universiteit	39
6. Besluit	47
Bijlagen bij hoofdstuk 3	49

1917

1	Jan 1	Balance	100.00
2	Jan 2	By Cash	50.00
3	Jan 3	To Cash	25.00
4	Jan 4	By Cash	75.00
5	Jan 5	To Cash	100.00
6	Jan 6	By Cash	150.00
7	Jan 7	To Cash	200.00
8	Jan 8	By Cash	250.00
9	Jan 9	To Cash	300.00
10	Jan 10	By Cash	350.00

1917
Total 1000.00
Total 1000.00

1. Inleiding

In Nederland is niet alleen in de rooms-katholieke kerk of het 'socialistische kamp', maar ook in de 'gereformeerde gezindte' een strijd om de koers gaande. Die strijd is er al geweest vanaf het eerste publieke optreden met de opstelling van de Nederlandse Geloofsbelijdenis door Guido de Brès in 1561 te Doornik tot op vandaag toe. Deze strijd in voorgaande eeuwen heeft geleid tot het bestaan van tenminste vier kerken: de nederlands-hervormde kerk, de gereformeerde kerken, de vrijgemaakt-gereformeerde en de christelijke-gereformeerde kerken. Ook is een aantal politieke partijen ontstaan uit deze strijd: de anti-revolutionaire partij, de christelijk-historische unie, de SGP, het GPV en de PPR. Aan de universiteiten heeft het gereformeerd protestantisme in de 17e eeuw een zeer sterke positie ingenomen, maar in de 19e eeuw bleef hiervan vrijwel niets over. De stichting van de Vrije Universiteit in 1880 werd daardoor noodzakelijk.

Het gereformeerd protestantisme neemt thans een plaats in bij het wetenschappelijk onderwijs door een zeer beperkt aantal gewone leerstoelen aan de openbare universiteiten en hogescholen, door enkele kerkelijke en bijzondere leerstoelen en voornamelijk door middel van de Vrije Universiteit. Het is reeds moeilijk om een bijzondere leerstoel in leven te roepen en in stand te houden. Daardoor is het niet waarschijnlijk dat spoedig een tweede gereformeerde universiteit wordt gesticht, concurrerend met de Vrije Universiteit inzake de geestelijke koers. Een nieuwe partij en ook een nieuwe kerk sticht men van onderop, door mensen daartoe bijeen te brengen, gemakkelijker dan een nieuwe universiteit. Dat betekent dat de strijd om de koers in het gereformeerd protestantisme, voor zover die gevoerd wordt op het terrein der weten-

schap, zich toespitst op het beleid van de Vrije Universiteit als zodanig.

Het woord strijd heeft hier niet een militaire of handtastelijke betekenis. Het woord duidt meer op wedstrijd, op competitie en polemiek. Het gaat om invloed en geestelijke macht, om beleid en leiding in zaken van geloof, wetenschap, cultuur, recht, politiek, economie, maatschappelijke verhoudingen en dan ook om leiding inzake techniek, industrie, defensie, milieu. Het gaat om de geestelijke macht in zaken van religie, cultuur en natuur. Het is een strijd waarbij in onze tijd geen bloed vloeit. De inzet is echter niet minder, want door het wetenschappelijk onderwijs wordt wel voorbereid, waar en waarom hier of elders in de wereld opnieuw bloed vloeit of bloed wordt gestelpt.

Ook is het niet langer een strijd tussen twee personen, zoals tussen Arminius en Gomarus, tussen Voetius en Coccejus, tussen Kuyper en Lohman of tussen K. Schilder en V. Hepp. De strijd om de koers in het gereformeerd protestantisme, voor zover die gevoerd wordt rondom de Vrije Universiteit, is een strijd die zich over een lange periode uitstrekt en die gevoerd wordt door het nemen van beslissingen inzake de grondslag en de structuur van de universiteit en door het aanstellen van wetenschappelijk en leidinggevend personeel. Bij deze strijd zijn betrokken de leden van de Vereniging voor Wetenschappelijk Onderwijs op Gereformeerde Grondslag, de besturende colleges, het wetenschappelijk corps, het andere personeel en de studenten der Vrije Universiteit en tevens de Minister van onderwijs en wetenschappen.

Juist omdat het hierbij gaat om een zo belangrijke zaak waarbij zeer velen zijn betrokken, wordt deze brochure gepubliceerd. Het gaat daarbij om informatie en om stellingname in een situatie die door velen gezamenlijk

wordt gemaakt. Daarbij worden ideeën en voorstellen van anderen bestreden of ook overgenomen en uitgewerkt. Bij het bepalen van de geestelijke koers van een universiteit is originaliteit, hoe zeer ook van belang in wetenschap en kunst, niet relevant.

Mijn standpunt is niet origineel, maar wel ben ik als lid van de Vereniging en als bibliothecaris van de Vrije Universiteit zeer persoonlijk betrokken zowel bij onderwijs en onderzoek in alle faculteiten, als ook bij bestuur en beleid en bij degenen van wie de universiteit uitgaat. Daarom mag hier een visie verwacht worden die poogt een goede synthese te geven en die, naar ik hoop, ook perspectieven voor de toekomst biedt, althans helpt bij de meningsvorming en de besluitvorming vanuit de Vereniging en de Universiteit.

2. Een nieuwe grondslag

De Vrije Universiteit wordt als een heel bijzondere universiteit gekenmerkt door de grondslag ervan en ook door de structuur: de universiteit gaat uit van een vereniging. De grondslag van de Vrije Universiteit wordt in het reglement geregeld. Dit reglement wordt door Directeuren vastgesteld en kan met weinig moeite gewijzigd worden. De grondslagbepaling, die binnen het kader van de grondslag der Vereniging moet blijven, is echter nog steeds ongewijzigd gebleven. Deze luidt:

‘In diepe afhankelijkheid van de mogendheid des Heren optredende zal deze universiteit, op de grondslag der gereformeerde beginselen, draagster trachten te zijn van het dubbele beginsel, dat ‘de vreze des Heren het beginsel der wijsheid is’, en dat vrijmaking van uitwendige banden, om eniglijk te steunen op de genade Gods, het meest bevorderlijk is ook aan de bloei der wetenschappen.

Het 'nil contra Deum aut bonos mores' (niets tegen God en de goede zeden) indachtig, zullen directeuren, curatoren, hoogleraren en studenten dienovereenkomstig steeds, binnen de perken door deze beide beginsselen aangegeven, de universiteit hebben dienstbaar te maken aan de bevordering van Gods eer en van godzaligheid in den lande'.

Hoewel dit artikel gewijzigd kan en zeer waarschijnlijk ook zal worden, is dat nog niet gebeurd. Directeuren, curatoren, hoogleraren en studenten zijn daar dus nog aan gebonden, als zij zich aan de Vrije Universiteit verbinden. Het probleem dat zich hierbij voordoet is dat van de bekendheid ervan en de beleving. Want vele vragen kunnen hier worden gesteld.

Momenteel speelt het vraagstuk van de grondslag echter bij de Vereniging voor Wetenschappelijk Onderwijs op Gereformeerde Grondslag, waarvan de Vrije Universiteit uitgaat. Tot 1965 was de grondslag van de Vereniging *onveranderlijk*. Artikel 12, over de wijziging van de statuten, had het volgende tweede lid: 'Intussen mag zulke wijziging nimmer betrekking hebben op artikel 1, artikel 2 en artikel 8, die de grondslagen uitmaken waarop schenkingen, erfstellingen en legaten aanvaard worden, en die dus onveranderlijk zijn'.

Juristen merkten op, dat artikel 12 zelf wel veranderd kon worden. Zou dat eenmaal zijn geschied, dan waren de artikelen 1, 2 en 8 ook veranderbaar. Zo geschiedde. In 1965 werd artikel 12 gewijzigd en in 1970-1971 kwam een voorstel tot verandering der grondslag, dat 6 februari 1971 werd aangenomen.

De oude formulering van de grondslag was heel eenvoudig: 'De Vereniging staat voor alle onderwijs, dat in haar scholen wordt gegeven geheel en uitsluitend op de grondslag der gereformeerde beginselen.' Dat is ook de

grondslag van de Vrije Universiteit. Die grondslag der gereformeerde beginselen is volgens de naam der Vereniging een gereformeerde grondslag.

Steeds is er moeite geweest met het bepalen van de relevante gereformeerde beginselen. Gereformeerd was voor de faculteit der godgeleerdheid overeenkomstig de drie geschriften van kerkelijke eenheid: de Nederlandse geloofsbelijdenis, de Heidelbergse catechismus en de Canones van Dordrecht. Maar wat waren nu de gereformeerde beginselen voor het onderwijs in de rechten, de letteren, de medicijnen, de wiskunde en natuurwetenschappen, de economie, sociologie, psychologie, pedagogie, geografie, de geschiedenis en de wijsbegeerte? Men heeft ze niet kunnen formuleren in een bondig overzicht. Als meest fundamentele poging om verder te komen met die gereformeerde beginselen moet het werk *De wijsbegeerte der Wetsidee* van H. Dooyeweerd (1936) genoemd worden, maar een collega van deze wijsgeer, dr. V. Hepp, wees toen op 'dreigende deformatie'.

Zonder nadere bepaling van de gereformeerde beginselen bleef de grondslag slechts een kader. Indien men tot de gereformeerde kerken behoorde, werd men geacht op de grondslag der gereformeerde beginselen te staan. Behoorde men tot een andere kerk dan moest men tenminste tot de kerken van de gereformeerde gezindte behoren, terwijl de cirkel van het gereformeerd protestantisme vroeger te wijd geacht werd.

Als voorbeeld deel ik mee in 1958 lid van de Vereniging te zijn geworden zonder ondertekening van de statuten, terwijl artikel 4 van de statuten dat tot 1965 wel voorschreef. Ook werd mijn toenmalig lidmaatschap van de vrijgemaakt-gereformeerde kerk voldoende geacht om in 1960 tot bibliothecaris te worden benoemd, terwijl het V.U.-reglement bepaalde en bepaalt: 'De bibliothecaris

betuigt, alvorens zijn ambt te aanvaarden, door ondertekening zijn instemming met het in artikel 4 van de statuten der Vereniging aangegeven standpunt'.

Wie zich aan de uitgedrukte formules houdt, ontdekt dat het bij de Vrije Universiteit aan alle kanten rammelt. Er zijn immers meer afspraken, die de laatste ontwikkelingen onmogelijk hadden moeten maken.

Hoe kon men in 1965 en hoe kan men in 1970 een voorstel doen om de grondslag te veranderen, als artikel 8 (vroeger 17) geldt: 'Niemand kan als directeur of curator optreden dan na ondertekening der verklaring, dat hij voor zichzelf persoonlijk het in artikel 4 aangegeven standpunt aanvaardt en bij al zijn handelingen als directeur of curator en met name bij de benoeming van hen, die onderwijs zullen geven, in de eerste plaats de handhaving van het daar uitgesproken beginsel beogen zal'? Elke directeur en elke curator verklaart dus dat hij of zij bij *al* zijn of haar handelingen *in de eerste plaats handhaving* van de *gereformeerde* grondslag beogen zal.

Dezelfde vraag kon men stellen aan een aantal hoogleraren aan de faculteit der godgeleerdheid van de Vrije Universiteit. Als grondslag voor het onderwijs in de godgeleerdheid golden immers 'de drie Formulieren van Enigheid, gelijk die in het jaar 1619 door de Nationale Synode van Dordrecht voor de Nederlandse Gereformeerde Kerken zijn vastgesteld'. En daarbij kwam niet de opmerking, dat deze moesten worden opgevat naar hedendaags subjectief inzicht. Integendeel stond er: 'een zodanig gezag daaraan hechtende, als genoemde Synode (van Dordrecht in 1619), blijkens haar eigen handwijze en haar acten, aan de belijdenisschriften der Nederlandse Gereformeerde Kerken heeft toegekend'.

De vraag komt op, hoe men als hoogleraar van de V.U. de inhoud van de belijdenisschriften ter discussie

sie kon stellen en zelfs kon bestrijden. Gold dan niet: een man een man – een woord een woord? Toch werden en worden ter discussie gesteld: de leer der verkiezing en verwerping, de staat der rechtheid, de historische zondeval, de dualistische anthropologie, de verzoening en het stuk van de opstanding, wederkomst en laatste oordeel.

Het ene geschiedde met meer spanningen dan het andere. Maar merkwaardig was, dat de Vereniging 7 juli 1965 te Eindhoven zonder tegenstemmers de onveranderlijkheid van de grondslag wegnam en de Vereniging 6 februari 1971 te Amsterdam met grote meerderheid de grondslag in feite veranderde. Vele leden, de directeuren, de curatoren en de hoogleraren moeten dus wel elk voor zich gemeend hebben, dat het om een verantwoorde en eerlijke zaak ging en gaat.

Er was in 1965 een commissie aan het werk, onder voorzitterschap van curator ds. P. N. Kruyswijk, die zich bezighield met de betekenis van de grondslag voor het geheel der wetenschappen en die vervolgens zocht naar een betere formulering, een duidelijker omschrijving van de grondslag. Een aantal hoogleraren meende dat het tegen de strekking der statuten was de bepaling weg te nemen waarin de grondslag onveranderlijk werd verklaard. Maar men overwoog tevens dat onveranderlijkheidsclausules vaak zijn ingegeven door overschatting van het vermogen om te komen tot afdoende formuleringen. De senaat had in 1965 geen bezwaar tegen het aanbrengen van bepaalde wijzigingen, waarvan terecht kan worden aangenomen dat zij de strekking hebben zoveel mogelijk recht te doen aan de bedoelingen, die de opstellers voor ogen hebben gestaan. De grondslag moet onveranderlijk zijn, de formulering van de grondslag moet kunnen worden aangepast aan wat gewonnen wordt aan beter inzicht, meende de senaat.

In overeenstemming met deze gedachtengang deed het bestuur dan ook in 1970-1971 een voorstel tot *herformulering*, niet tot verandering van de grondslag. Deze herformulering werd zelfs voorgesteld '*juist om het eigen karakter van de Vrije Universiteit te kunnen handhaven*'¹⁾. Maar op de ledenvergadering van 6 februari 1971 bleek toch duidelijk dat het ook om *verandering* der grondslag ging²⁾. Algemeen werd onderschreven dat de oude formulering bezwaren opriep. De woorden: de gereformeerde beginselen, kan men namelijk gemakkelijk lezen als de aanduiding van een scholastiek stelsel, en wel een niet nader omschreven, onbepaald stelsel van beginselen voor de vele takken van wetenschap. Het bestaan van een gereformeerde scholastiek is niet een waandenkbeeld. Men hoeft voor de zeventiende eeuw slechts de namen van Voetius en Maccovius te noemen. In 1939 toonde Dooyeweerd in zijn fundamentele studie '*Kuyper's wetenschapsleer*'³⁾ een scholastieke lijn bij Kuyper aan en zijn boek *Reformatie en Scholastiek in de wijsbegeerte* (1949) diept de problemen die hier liggen uit. Nu deze gereformeerde scholastiek overspoeld wordt door meer subjectivistische stromingen is het begrijpelijk dat het bezwaar tegen de gereformeerde beginselen als grondslag algemeen is geworden.

De geringste wijziging zou zijn te spreken van het gereformeerde beginsel. Bij de president-directeur, de heer Willem Hovy, die de universiteit op 20 oktober 1880 opende, kom ik die gereformeerde scholastiek niet tegen.

1) *V.U.-blad*, 36e jaargang (1971), no. 1, pag. 6.

2) D. Nauta, Niet Kuyper, maar Gunning. In *Centraal Weekblad voor de Gereformeerde Kerken in Nederland*, 19e jaargang (1971), no. 7 (20 februari), pag. 1. Dit artikel had vóór februari 1971 gepubliceerd moeten zijn!

3) *Philosophia Reformata*, 4e jaargang (1939), pag. 193-232.

Toen De Savornin Lohman als hoogleraar heen moest gaan, bedankte Hovy als directeur en schreef: 'De Vrije Universiteit, als zijnde de éénige Hogeschool, die gegrond is op Gods Woord en wel naar de verklaring van dat Woord, zooals de heerlijke belijdenis onzer Gereformeerde Kerk ons dit leert, blijft mij dierbaar' ⁴⁾). Wie zo schrijft, gaat niet uit van een stelsel beginselen, maar van een centraal religieus grondmotief en dat bijbelse, algemeen christelijke grondmotief zou men ook het gereformeerd beginsel (enkelvoud) kunnen noemen. Want volgens artikel 7 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis bestaat er geen onveranderlijke grondslag buiten Gods Woord. Immers: 'Men mag ook geener menschen schriften, hoe heilig zij geweest zijn, gelijk stellen met de goddelijke Schriften, noch de gewoonte met de waarheid Gods, (want de waarheid is boven alles), noch de groote menigte, noch de oudheid, noch de successie van tijden of personen, noch de conciliën, decreten of besluiten. Want alle menschen zijn uit zichzelf leugenaars en ijdelers dan de ijdelheid zelve.'

Dit gereformeerd beginsel (enkelvoud) kan niet tot een scholastiek stelsel van gereformeerde beginselen leiden, ook niet tot een onveranderlijke grondslag buiten Gods Woord om en tenslotte betekent dit beginsel, dat men slechts gereformeerd is als men telkens bereid is zich te reformeren naar en door dit Woord.

Het zijn deze overwegingen die het aanvaardbaar maken dat de grondslag opnieuw en beter wordt geformuleerd. Daarna komt de vraag aan de orde of de nieuwe formulering ook een andere inhoud met zich mee brengt.

⁴⁾ T. D. Smid, Willem Hovy (1840-1915). In *AR Staatskunde*, 34e jaargang (1964), pag. 239-257 en 278-296. Geciteerde brief van 12 oktober 1896 op pag. 291.

Dan meen ik, dat dit wel het geval is. Het gaat om meer dan alleen een nieuwe formulering.

De grondslag der gereformeerde beginselen werd de grondslag van het Evangelie van Jezus Christus.

Deze formulering is beter, zelfs zoveel beter dat deze grondslag met nadruk statutair onveranderbaar verklaard zou moeten worden, om zo dit uitgangspunt juridisch te verankeren.

Maar wel moet rekening gehouden worden met bijna twintig eeuwen christendom. En dan geldt dat iedere kerk en ieder die zich christen noemt pretendeert te staan op de grondslag van de boodschap van Jezus Christus. Dan kan men zelfs ontdekken, dat er mensen zijn geweest die zeggen de boodschap van Christus te aanvaarden, terwijl ze zijn bestaan in twijfel trekken ⁵⁾.

Om die reden geeft de nieuwe formulering een nadere verklaring. Het gaat om de grondslag van het Evangelie van Jezus Christus, 'dat naar de openbaring in de Heilige Schrift de mens in zijn gehele leven roept tot de dienst en verheerlijking van de ene God, Vader, Zoon en Heilige Geest, en daarin tot dienst aan de medemens'.

Terwijl gesteld kan worden, dat de grondslag van het Evangelie van Jezus Christus onveranderbaar de grondslag van de universiteit behoort te zijn, moet tegelijk gesteld dat deze nadere bepaling voor verandering en verbetering vatbaar is. Het Evangelie van Jezus Christus is de grondslag en de toevoeging is de belijdenis daarvan.

⁵⁾ R. Bultmann gaat met zijn boek *Jesus* (1926) een heel eind in die richting door in zijn inleiding te stellen: „So wenig wir vom Leben und der Persönlichkeit wissen, — von seiner Verkündigung wissen wir so viel, dasz wir uns ein zusammenhängendes Bild machen können.” En dan maakt Bultmann van het Evangelie van Jezus Christus een dialectisch-existentialistisch gebeuren.

Tot dusver was de gereformeerde belijdenis mede uitdrukking van het geheel der gereformeerde beginselen. En daarom is de nieuwe formulering inhoudelijk anders dan de oude grondslag-formulering. De nieuwe toevoeging is in omvang, reikwijdte en gewicht anders dan de inhoud van de drie geschriften van kerkelijke eenheid.

En daarmee komen we tot de vraag hoe het staat met de ondertekening en handhaving der gereformeerde belijdenisgeschriften door de gereformeerde kerken, de gereformeerde gezindte, het gereformeerd protestantisme. En hier constateren we steeds meer onkunde met de inhoud ervan, het niet meer kennen van de catechismus en waar men er zeergeleerde en hooggeleerde kennis van heeft, vaak bedekte of openlijke bestrijding, althans een ter discussie stellen van deze belijdenis.

Ook hier komt weer de vraag naar voren, of het hier al of niet gaat om woordbreuk. Kunnen we er van uitgaan dat de betrokken personen menen dat het om een verantwoorde en eerlijke zaak gaat? Ik meen, dat er in ieder geval meer aan de orde is dan alleen een verschil tussen het gegeven woord en de daarna gesproken en geschreven woorden.

De oplossing moet gezocht worden in de tijd waarin wij leven. Het gaat om de peiling van het tijdperk waarin wij leven en de heersende tijdgeest.

Inzake het tijdperk moet opgemerkt worden dat we een nieuwe periode intreden. Kenmerkend daarvoor is het tot stand komen van een wereldcultuur op basis van een wereldcommunicatiesysteem. Daarbij komt het gegeven dat de mens thans zo machtig is, dat hij de wereld en die daarop wonen, kan verwoesten. De nieuwe periode zou men op grond van dit gegeven de laatste periode kunnen noemen van de wereldgeschiedenis als de geschiedenis van de mens. Deze gedachten werden elders gepu-

bliceerd, zodat met deze opmerking hier wordt volstaan ⁶⁾).

Inzake de tijdgeest zou ik twee vergelijkingen willen maken. Onze tijd is te vergelijken met de periode van het hellenisme ten tijde van Christus en met de zestiende eeuw.

Het hellenisme was een wereldcultuur met het koinè als algemene voertaal en een vermenging van oosterse, griekse en romeinse religie. De egyptische god Thot werd gelijkgesteld met de griekse god Hermes en de romeinse Mercurius, terwijl men in Lystra zelfs de apostel Paulus als Hermes wilde vereren (Handelingen 14 : 12). Men sprak van de oikoumene en dacht kosmopolitisch. Er was bij deze algemeenheid intussen veel subjectivisme, individualisme, vereenzaming en bij verbreding van de cultuur tevens vervlakking. Er was een grote migratie van de sterk toenemende bevolking. De verschillende wetenschappen ontwikkelden zich sterk, maar de eenheid door een wijsgerige totaalconceptie ontbrak eraan. De welvaart steeg, maar ook de religieuze onzekerheid, terwijl overal sekten opbloeden.

Voor elk van deze kenmerken van het hellenisme vindt men in onze werelcultuur punten van vergelijking.

Als het hellenisme in het romeinse rijk wordt opgenomen, treedt Jezus op. Hij behoort tot de joodse orthodoxie, maar breekt toch met verschillende inzetten van de joodse religie. In de bergrede komt hij tot een

⁶⁾ J. Stellingwerff, *a.* van het boek *Oorsprong en toekomst van de creatieve mens* (Amsterdam, 1965) de inleiding en het laatste hoofdstuk; *b.* van het boek *Inleiding tot de universiteit, de samenhang der wetenschappen en de wetenschappelijke bibliotheek* (Amsterdam, 1971) paragraaf 6 van het eerste hoofdstuk, en *c.* *Onze tijd en toekomst in Christelijk Perspectief*, in *Philosophia Reformata*, 30e jaargang (1965), pag. 216-222.

nieuwe formulering van de kern van Gods wet, die hij vervult.

Onze tijd is ook te vergelijken met de zestiende eeuw, toen de wereld openging, de nieuwe wetenschappen zich gingen baanbreken, de renaissance de individuele mens centraal stelde, allerlei sekten naar voren kwamen, de gnostiek herleefde, het nationalisme opschoot en al deze krachten de romeins-katholieke traditie stukbraken.

Naar de stem van Luther werd in de Nederlanden geluisterd, maar men koos niet massaal zijn zijde. Van 1520 tot 1560 leefde men in een tijd waarin de oude waarden werden afgebroken, waarin de bijbel aan het woord kwam, maar ook een grote menigte van andere stemmen. Pas daarna kwam een nieuwe belijdenis in de Nederlanden tot gelding en ontstonden eerst twee, later de drie geschriften van kerkelijke eenheid.

Wij leven in een tijd die het raadzaam maakt om aan het oude niet krampachtig te hechten. Onze tijd maakt het noodzakelijk dat we afstand doen van de onveranderlijkheid van onze menselijke afspraken. Niet om onze gereformeerde scholastiek prijs te geven voor een geseculariseerde algemeenheid. Maar om in vrijheid en in deze tijd tot een nieuw belijden te komen. Niet zo polemisch en uitvoerig als de drie formulieren van eenheid, maar ook niet zo erg beperkt als de nieuwe grondslagformulering van de V.U.

Ik meen dat we over tien of vijftien jaar moeten komen tot een belijdenis zoals bijvoorbeeld de *Corte belijdinghe des gheloofs* (Antwerpen 1566) en een kerkelijk leerboek, een beknopte en herschreven Heidelbergse catechismus zoals bijvoorbeeld *Een corte undersouckinge des gheloofs* (Londen 1553). Dus terug naar de kern van de christelijke religie, geformuleerd voor deze nieuwe tijd. Een kern waar rondom de verschillende kerken zich zou-

den moeten hergroeperen om samen het Evangelie van Jezus Christus te verkondigen in deze nieuwe wereldperiode.

Als ik zo onze opdracht zie, kan ik aanvaarden, niet goedkeuren, dat het rammelt met onze afspraken, kan ik aanvaarden, niet goedkeuren, dat een gereformeerd hoogleraar Erasmus boven Calvijn stelt of een ander zich opentstelt voor doperse en revolutionaire ideeën.

Het is nodig dat we opnieuw de uitgangspunten van humanisme en christendom, van het katholicisme, de reformatie en ook de doperse stromingen onderzoeken en in de kritiek brengen. Niet om hetgeen we in Christus hebben prijs te geven, maar om het te louteren.

De vernieuwers, die het eigene dreigen los te laten, moeten beseffen wat het zeggen wil dat Christus sprak: 'Meent niet, dat Ik gekomen ben om de wet of de profeten te ontbinden; Ik ben niet gekomen om te ontbinden, maar om te vervullen. Want voorwaar, Ik zeg u: Eer de hemel en de aarde vergaat, zal er niet één jota of één tittel vergaan van de wet, eer alles zal zijn geschied. Wie dan één van de kleinste dezer geboden ontbindt en de mensen zo leert, zal zeer klein heten in het Koninkrijk der hemelen' (Mattheus 5 : 17-19).

De vasthouders, die niet erkennen dat ons belijden ten dele is en wij in een nieuwe tijd de oude formulieren moeten herschrijven, moeten beseffen wat het zeggen wil dat Christus ook gezegd heeft: 'Niemand, die de hand aan de ploeg slaat en ziet naar hetgeen achter hem ligt, is geschikt voor het Koninkrijk Gods' (Lucas 9 : 62).

Door de nieuwe periode van de wereldgeschiedenis waarin we zijn gekomen, door de tijdgeest, door de veranderingen in de katholieke en protestantse wereld, door het in steeds kleiner kring vasthouden aan en bekend zijn met de drie gereformeerde geschriften van kerkelijke een-

heid, moeten we komen tot een nieuw belijden in de kerken.

Zo worden we door menselijk verstand en onverstand, maar ook van Godswege, door Zijn Woord en Geest en Daad, gedrongen tot een nieuwe belijdenis. Een belijdenis die opnieuw moet beginnen met de diep gemeente inzet: 'Wij allen geloven met het hart en belijden met de mond ...'

Intussen zullen we de nieuwe grondslag van de Vrije Universiteit naar zijn religieuze zin moeten verstaan en daarvan met ons allen uitgaan. De kritiek op de nieuwe grondslag kwam 6-2-1971 alleen van de zijde van hen die meer wilden uitspreken. Hoogleraren van zeer verschillende faculteiten hebben verklaard met en uit de nieuwe grondslagformulering hun werk te kunnen en willen doen. Er was geen kritiek gericht tegen het voortbestaan van een grondslag en evenmin tegen het feit dat deze nieuwe grondslag een religieus appèl doet, dat samenbindt en ook afwijst als men zich er niet aan gewonnen wil geven.

Het Evangelie van Jezus Christus moet geloofd worden en dat geloof moet onze wetenschap en elk van de wetenschappen doortrekken. En wat we ervan in deze nieuwe grondslag belijden is reeds zeer veel. Maar we zullen wel moeten weten wat één en ander betekent.

Het is me bij de verschillende sprekers van 6 februari 1971 opgevallen dat zelfs hoogleraren aan de Vrije Universiteit niet weten wat gereformeerd is en onbekend zijn met de inhoud van de nog steeds geldige gereformeerde belijdenisgeschriften. Men mag dan een groot vakspecialist zijn, de geloofskennis van een enkele hoogleraar leek mij minimaal. Wellicht werd de middelbare school belangrijker geacht dan de catechisatie.

Vandaar dat een korte verklaring van de nieuwe grondslag wenselijk is.

Het Evangelie van Jezus Christus is de grondslag voor *alle* arbeid, met name voor het wetenschappelijk *onderwijs en onderzoek* dat aan de V.U. plaatsvindt.

Dat Evangelie van Jezus Christus vindt men beschreven door Mattheus, Marcus, Lucas en Johannes, maar niet minder beschreven en verklaard in de brieven van Paulus en andere bijbelschrijvers. Tevens is dat Evangelie de verklaring van Gods openbaring in het Oude Testament.

Omdat dit Evangelie de grondslag is voor *alle* arbeid, met name onderwijs en onderzoek, mag men van *alle* docenten en stafleden verlangen *dat zij het Nieuwe Testament kennen* en het Oude Testament *gelezen hebben*.

Verder belijdt de grondslag dat het Evangelie 'naar de openbaring in de Heilige Schrift de mens in zijn gehele leven roept', met andere woorden, dat niet de feiten of onze zgn. wetenschap, maar dit Evangelie *normatief* is voor *elke* mens in zijn *gehele* leven. Wie van de autonomie van de mens of de rede uitgaat of pleit voor een methodisch atheïsme in de wetenschap, behoort aan de V.U. niet thuis. Wie zijn ethiek of wetenschap of wijsbegeerte of kunstuiting of ander deel van zijn leven losmaakt van het Evangelie, behoort aan de V.U. niet thuis. En wie meent dat dit Evangelie niet behoeft te worden uitgedragen aan anderen, wie erover zwijgt, behoort als docent aan de V.U. ook niet thuis. Het Evangelie vraagt dat wij ook in ons wetenschappelijk werk bezig zijn, leven vanuit de volle gemeenschap met de Christus der Schriften.

Het Evangelie roept 'tot de dienst en verheerlijking van de ene God, Vader, Zoon en Heilige Geest, en daarin tot dienst aan de medemens'. De woorden *dienst en verheerlijking* van de éne God gaan radicaal in tegen de

grondslagen van de westerse cultuur, die de zèlfdienst en zèlfverheerlijking van de mens centraal stelt en daardoor God dood verklaart en de schepping: plant, dier, medemens, milieu, beschadigt en verwoest.

Wat tenslotte de uitdrukking de éne God, Vader, Zoon en Heilige Geest betreft, mag toch zeker wel verwezen worden naar de Heidelbergse Catechismus: *Van God de Vader en onze schepping*, zondag 9 en 10, *Van God de Zoon en onze verlossing*, zondag 11-19 en *Van God de Heilige Geest en onze heiligmaking*, zondag 20-24.

Voor een universiteit, die de schepping onderzoekt en werkt aan de toekomst, is de belijdenis van de schepping, van de verlossing en van de opstanding van 'dit mijn vlees' en van het eeuwige leven van de grootste betekenis. We verheerlijken de éne God, Vader, Zoon en Heilige Geest niet door uit te gaan van het evolutiedogma en evenmin door aan de opstanding te twijfelen. Wij verheerlijken de ene God wel door te belijden:

'dat de eeuwige Vader onzes Heren Jezus Christus, die hemel en aarde met al wat erin is, uit niet geschapen heeft, en die ook door zijn eeuwige raad en voorzienigheid nog onderhoudt en regeert, om Zijns Zoons Christus' wil mijn God en mijn Vader is';

en

'dat ik na dit leven volkomen zaligheid bezitten zal, die geen oog gezien, geen oor gehoord heeft en in geens mensen hart opgeklommen is; en dat, om God daarin eeuwiglijk te prijzen.'

3. *Een nieuwe structuur*

Een universiteit, die niet van de staat of een kerk uitgaat en ook niet van een stichting waarin zich een aantal machten verbindt, maar van een *vereniging*, is een vrij-

wel uniek verschijnsel. In dat opzicht is de Vrije Universiteit de *meest democratische universiteit* die ik ken, zoals ook het gereformeerde kerktype democratisch genoemd moet worden. Het gaat hierbij om een democratie die God als hoogste soeverein erkent en die zich houdt aan afspraken, regels, een grondslag en een doelstelling en die het beleid aan een gekozen bestuur toevertrouwt.

De laatste jaren stelt men tegenover deze opvatting van democratie ook terzake van het bestuur van een universiteit de idee van de menselijke soevereiniteit, van autonomie en zelfbestuur. De universiteit zou van zichzelf moeten uitgaan. Geen god en geen meester, maar: 'ik' zegt de student, de wetenschappelijke medewerker en de hoogleraar. Zo zijn er straks 10.000 ikken, die dan toch maar weer afspraken, regels, een uitgangspunt en doelstelling nodig hebben, evenals een beleid en een verantwoordelijk bestuur.

Om het unieke democratische karakter van de Vrije Universiteit te handhaven en de chaos door de autonomie- en anarchie-idee af te wenden werd op de 90e verjaardag van de Vrije Universiteit, 20 oktober 1970, de volgende brief van meer dan vijftig leden der Vereniging aan het Bestuur door mij aangeboden:

'De Vereniging voor Wetenschappelijk Onderwijs op Gereformeerde Grondslag heeft thans negentig jaar geleden een universiteit geopend en deze sindsdien in stand gehouden. Tot dat ogenblik heeft Nederland alleen staats- en stadsuniversiteiten gekend. Een universiteit uitgaande van een vereniging met een bepaalde grondslag, is een uniek verschijnsel met onder meer drie grote voordelen:

- a. een duidelijke band met een belangrijk volksdeel,
- b. een geestelijke, religieuze band, waardoor de universiteit een eenheid vormt,

c. een daarop gegronde missionaire, wereldwijde taak.

Thans verleent de Overheid aan de Vrije Universiteit 100 % subsidie, indien tevens een bestuursverandering plaatsvindt overeenkomstig de wet. Bovendien is ook bij de Vrije Universiteit een beweging op gang gekomen, die voor de universiteit zelfbestuur verlangt. Door middel van een stuurgroep heeft binnen de Vrije Universiteit een jaar lang hierover een intensieve discussie plaatsgevonden. De Vereniging was hierbij nog niet ingeschakeld.

Op 1, 2 en 8 oktober hebben binnen de Vereniging de eerste besprekingen plaatsgevonden over de 'herstructurering universiteit en vereniging', nadat het College van Directeuren in een brief aan de genoemde stuurgroep zijn voorlopig standpunt reeds had geformuleerd.

Wij zijn ervan overtuigd, dat het hier gaat om zaken van diep ingrijpende betekenis voor de Vereniging en de Universiteit en hun onderlinge verhouding. Daarom hebben we gemeend het standpunt van vele leden in de volgende verklaring te moeten vertolken. Daarbij vragen we het Bestuur dit standpunt in de vorm van een concreet bestuursvoorstel aan alle leden der Vereniging voor te leggen met het verzoek zich over deze zaak, die het bestaan en voortbestaan der Vereniging raakt, zo nodig schriftelijk hoofd voor hoofd uit te spreken.

Verklaring:

1. Wij zijn van oordeel, dat de Vereniging voor Wetenschappelijk Onderwijs op Gereformeerde Grondslag, waarvan de Vrije Universiteit uitgaat,

moet blijven bestaan, met een eigen door de leden gekozen bestuur.

2. Wij kunnen ons verenigen met de gedachte, dat het Bestuur van de Universiteit niet langer blijft in handen van het Bestuur van de Vereniging, maar gelegd wordt in handen van een Universiteitsraad en een College van Bestuur, zoals door het College van Directeuren blijkens hun informatie aan de leden der Vereniging wordt bedoeld.
3. Wij verklaren, dat het onder 2 gestelde er niet toe mag leiden, dat de band tussen de Vereniging en de Universiteit wordt verzwakt of verbroken, doch dat veeleer moet worden gestreefd naar een versterking van deze band.
4. Wij zijn van oordeel, dat waarborgen moeten worden geschapen om te verzekeren, dat de Vrije Universiteit, die niet alleen het juridisch, maar ook het geestelijk eigendom der Vereniging is, zich blijft ontwikkelen in de geestelijke richting, zoals deze onder meer haar uitdrukking heeft gekregen in de statuten der Vereniging.
5. Om het onder punt 3 en 4 gestelde ook voor de toekomst veilig te stellen is het nodig, dat het Bestuur van de Vereniging de volgende bevoegdheden ten opzichte van de Universiteit behoudt:
 - 5a. Het vaststellen van de grondslag der universiteit, waarbij de toetsing terzake van de handhaving ervan in het bestuursreglement der universiteit wordt geregeld.
 - 5b. Het vaststellen en wijzigen van het bestuursreglement der universiteit, op voorstel van de universiteitsraad.
 - 5c. Het vaststellen van het rechtspositiereglement voor

het personeel in dienst der universiteit, op voorstel van de universiteitsraad.

- 5d. Het benoemen van tenminste één vijfde van het aantal leden van de universiteitsraad.
- 5e. Het benoemen van de leden van het college van bestuur, van wie een in het bestuursreglement der universiteit te bepalen aantal op voordracht van de universiteitsraad.
- 5f. Het ontvangen van alle stukken die door de leden van de universiteitsraad worden ontvangen, de stukken die in deze raad worden behandeld en die, welke ervan uitgaan.
- 5g. De goedkeuring van de instelling van nieuwe faculteiten, subfaculteiten, afdelingen en studierichtingen.
- 5h. De benoeming van hoogleraren, lectoren, de secretaris van het college van bestuur, de bibliothecaris, de leden van het ziekenhuisbestuur, de directie van het ziekenhuis en andere nader aan te wijzen topfunctionarissen binnen de universiteit.

Tenslotte verklaren wij, dat we het van groot gewicht achten dat niet alleen het docerende, maar ook het besturende personeel duidelijk uitspreekt zich met doel en grondslag der Universiteit te verenigen.

Omdat deze oproep en verklaring in de eerste plaats de leden van de Vereniging, maar dan niet minder het personeel van de Universiteit, de studenten en anderen betreft, hebben wij er geen bezwaar tegen dat u deze brief publiceert. Daarbij doen wij het beroep op u om ons standpunt als Bestuursvoorstel over te nemen, omdat wij menen dat God ons volk gezegend heeft met de stichting van de Vrije Universiteit door onze Vereniging en het thans onze christelijke roeping is om het-

geen wij ontvangen hebben ook voor de toekomst te bewaren en tot nieuw leven te brengen.'

Een subsidie van 100 % door de overheid, een grondslagwijziging en een door de wet geëist voorstel tot herziening van de bestuursstructuur maken het nodig ons te bezinnen op *de functie van de Vereniging voor de Universiteit*.

In zeer vele gezinnen werd met de Vrije Universiteit meegeleefd, maar dan meer als contribuant en met belangstelling voor het onderwijs, niet zozeer als verenigingslid. Het Bestuur is daardoor een zaak van regenten geweest. Het woord regent klinkt niet fraai, is niet overeenkomstig de tijdgeest. Maar het woord duidt in dit geval op mensen die het vertrouwen van de verenigingsleden bezaten en die zonder enig financieel voordeel hun tijd, zorg, energie en intelligentie, dus zonder enige baat, zichzelf gaven om de Vereniging en de Universiteit te dienen als bestuurder. Het waren vooral bekwame zakenmensen, oud-ministers, rechtsgeleerden en predikanten die als directeur of curator zichzelf hebben ingezet. Sommigen daarvan ontvingen daarvoor een eredoctoraat of een erelidmaatschap, pas sinds enkele jaren is een salaris mogelijk geworden.

Nu deze regenten voor een deel vervangen zullen worden door vaste bestuurders met salaris, is het ook om die reden nodig, dat de Vereniging actiever wordt, meer informatie en verantwoording van het Bestuur en van de Universiteit verlangt en zelf meer bevoegdheden krijgt. Ik denk aan de bevoegdheid tot amendement inzake voorstellen tot statutenwijziging, uiteraard onder bepaalde condities, en aan een regeling van het recht een motie in te dienen.

Daarbij komt, dat de Vereniging het recht heeft op

meer inlichtingen dan het Vrije Universiteitsblad verstrekt. Elk lid der Vereniging verkrijge het recht, onder bepaalde redactionele voorwaarden, te publiceren in een Verenigingsorgaan over grondslag en doel der Vereniging en over het gevoerde beleid.

Zo gaat het niet aan dat over de herstructurering van universiteit en vereniging reeds vele vergaderingen waren gehouden en voorlopige beslissingen waren genomen, een referendum was gehouden en een verkiezing georganiseerd, vóórdat het Bestuur met de Vereniging in overleg trad. Ook inzake de verdere procedure hebben de besturende colleges geschreven, dat eerst een universiteitsraad in leven moet worden geroepen, die een universiteitsreglement ontwerpt.

Pas daarna zal deze nieuwe structuur aan de Vereniging worden voorgelegd!

Als men zo werkt, is het niet langer de Vereniging waarvan de Universiteit uitgaat, maar krijgen we een Universiteit en een Bestuur tegenover elkaar, waarbij de Vereniging als stok achter de deur voor het Bestuur dienst kan doen.

Inzake de herstructurering moet daarom centraal staan dat de genoemde belangrijke bevoegdheden aan het Bestuur der Vereniging blijven voorbehouden en dat het Bestuur zich meer verantwoordt tegenover een mondig Universiteit en een mondig Vereniging.

De betekenis van de Vereniging voor de Universiteit is, dat de Universiteit zich tegenover een groot volksdeel rechtstreeks moet verantwoorden inzake onderwijs en onderzoek en de grondslagen daarvan. Dat kan alleen maar een bezwaar zijn voor degene die zich niet gaarne verantwoorden wil en dan is die verantwoording des te noodzakelijker.

Daarnaast heeft de Vereniging een grote geestelijke

betekenis. Bijna alle universiteiten van calvinistische oorsprong zijn na enkele eeuwen algemeen geworden met enkele christelijke restanten. De Vrije Universiteit dreigt dezelfde weg op te gaan. Een onveranderbare grondslag biedt daar geen waarborgen tegen. Het beter formuleren van de grondslag evenmin, noch de ene of de andere structuur. Het is goed denkbaar dat voor hen die aan de drie gereformeerde belijdenisgeschriften onverminderd willen vasthouden, over enige tijd geen plaats meer is aan de faculteit der godgeleerdheid van de Vrije Universiteit. Zodra men breed wordt naar de ene kant, wordt men eng naar de andere zijde. Het zich losmaken van de gereformeerde belijdenis is soms zelfs reeds zover voortgeschreden dat men wel de vraag kan stellen of deze faculteit en ook of de universiteit nog wel *integraal*, met alle heiligen en heel de kerk *) uitgaat van de Apostolische Geloofsbelijdenis, van ons algemeen en ongetwijfeld christelijk geloof, met name wat betreft de opstanding, de wederkomst, het oordeel en het eeuwige leven.

Het enige middel tegen dergelijke ontwikkelingen lijkt mij een levenskrachtige Vereniging. Om het Bestuur te vormen en te corrigeren kan de helft der actieve leden reeds veel bereiken en om structurele veranderingen aan te brengen moet twee derde van het aantal leden akkoord gaan.

Als dus verkeerde beslissingen genomen worden, zijn daarbij betrokken de universiteit, het bestuur en de leden der Vereniging. Men kiest dan in volle verantwoordelijkheid als een gemeenschap die zijn woord gegeven heeft aan grondslag en doel der gezamenlijke onderneming.

*) Zie de plaat op pagina 2 uit *In vitas patrum* van Hieronymus, gedrukt door Jannot de Campis te Lyon 1507; Bibliotheek Vrije Universiteit.

Dit lijkt mij het maximaal bereikbare via de vaststelling van de structuren van een geestelijke gemeenschap.

Het scharnierpunt daarbij is, dat de bevoegdheden genoemd in punt 5 van de brief van 20 oktober 1970 door het Bestuur der Vereniging behouden blijven. Met name betreft dat de benoemingen.

De strijd om de grondslag komt voor een belangrijk deel daaruit voort, dat men onvoldoende vakbekwame mensen kan vinden om de vele wetenschappelijke functies die men wenst, te kunnen vervullen met personen die de grondslag onderschrijven. Daarbij komt een zekere onverschilligheid in deze zaak, zodat Curatoren wel degelijk moesten nagaan of de voorstellen tot benoeming wel aanvaard konden worden. Thans hebben verschillende hoogleraren verklaard met de nieuwe grondslag wel uit de voeten te kunnen. Des te meer reden is er om het benoemingsbeleid niet aan de Universiteit zelf over te laten.

Artikel 17 van de statuten van de Vereniging wordt nu des te meer het scharnierpunt van Vereniging, Bestuur en Universiteit. 'Niemand kan als directeur of curator optreden dan na ondertekening der verklaring, dat hij voor zichzelf persoonlijk het in artikel 4 aangegeven standpunt aanvaardt en bij al zijn handelingen als directeur of curator en *met name bij de benoeming van hen, die onderwijs zullen geven*, in de eerste plaats de handhaving van het daar uitgesproken beginsel beogen zal.'

Zie verder voor de briefwisseling de Bijlage die achterin is opgenomen.

4. *Een nieuwe universiteit*

Door de toename van de welvaart vraagt men om meer onderwijs en door meer wetenschap ontstaat meer

welvaart. Deze cirkel van oorzaak en gevolg leidt tot een nog steeds snel toenemend aantal studenten. De Vrije Universiteit, die in principe openstaat voor elke student, kan op het universiteitsterrein in Amsterdam maximaal 12.000 studenten en 3.000 personeelsleden toelaten, totaal 15.000 personen. Dan is groei ter plaatse niet meer mogelijk en kan men stellen dat de universiteit vol is.

Wat doen de Vereniging en het Bestuur daaraan?

Op deze vraag zijn in beperkte kring drie antwoorden in bespreking gekomen. Naar mijn overtuiging moeten deze problemen vooral in de Vereniging als zodanig besproken worden.

Men kan in de eerste plaats denken aan een onderbrengen van de studenten die zich boven het totaal van 12.000 aanmelden bij de eerstkomende nieuwe universiteit, dat is die van Maastricht. Dan zou de Vrije Universiteit aan het tot stand komen van deze nieuwe universiteit moeten meewerken en een aandeel in de zeggenschap moeten hebben.

Indien de Vrije Universiteit daartoe door haar innerlijke geestkracht in staat zou zijn, is een dergelijke inbreng in de nieuwe universiteit van Maastricht interessant. Maar ook dan is het de vraag of het iets zou helpen aan het probleem van de groei der V.U. te Amsterdam. Samenwerking met Maastricht zal vrijwel geen student, die aan de V.U. wil studeren, doen besluiten om naar Maastricht te gaan verhuizen. Daarom is deze oplossing naar mijn mening geen oplossing voor het probleem van de maximale omvang der Vrije Universiteit.

In de tweede plaats kan men denken aan een afronding van de V.U. zonder meer. Als er meer studenten dan 12.000 komen, moeten ze maar elders hun onderwijspakket gaan zoeken.

Dit standpunt kan men innemen als men ervan over-

tuigd is, dat verdere verbreding van de universiteit automatisch verdere verwijdering van de grondslag ervan meebrengt. Onze geestelijke spankracht zou voor elke andere oplossing ontoereikend zijn en we zouden in beperking onze kracht moeten hervinden.

Nu de grondslag veranderd is van 'gereformeerde beïngselen' in 'het Evangelie van Jezus Christus' kan de Vrije Universiteit echter meer gebruik maken van werkelijk christelijk geïnspireerde docenten en medewerkers uit de niet-traditioneel gereformeerde kring, zodat de V.U. wel verder kan groeien vanuit een nieuwe christelijke inspiratie. Wellicht kan deze inspiratie ook de gereformeerde geesteskrachten weer nieuw leven inblazen.

Daarom ben ik zelf een voorstander van een derde oplossing.

Hierbij moet de Vrije Universiteit groeien buiten het terrein in Amsterdam-Buitenveldert met een tweede vestiging als begin van een tweede Vrije Universiteit. Twee plaatsen in het land komen op het eerste gezicht in aanmerking voor een tweede vestiging: Middelburg en Leeuwarden. Maar beide steden hebben te weinig achterland voor een nieuwe V.U., en de keuze tussen beide is vrijwel onmogelijk. Daarom zou dichterbij Amsterdam, in het geografische centrum van ons land, een dochter-universiteit gevestigd moeten worden. Dus bij Haarlem, dat reeds behoort tot de volgebouwde randstad Holland, of bij Lelystad, waar nog ruimte is en een grote nieuwe stad vrijrijst.

Als men zo globaal de mogelijkheden aftast en daarbij onze aandacht op Lelystad valt, denkt men meteen aan die ontwikkeling in Nederland en elders in Europa waarbij men van de hogescholen universiteiten maakt. Zou een theologische hogeschool te Kampen tot een universiteit kunnen worden uitgebouwd? En kunnen de V.U. en

Kampen elkaar niet in Lelystad ontmoeten? Ziedaar een gedachtengang, die niet van mij is, maar die ik hier wel nog iets zou willen uitwerken.

In de eerste plaats zullen de besturende colleges van de Vrije Universiteit in deze richting moeten denken. Het is niet voor de hand liggend te denken dat samenwerking met Maastricht of een grens trekken bij 12.000 studenten overeenkomt met de opdracht van deze colleges. Directeuren en Curatoren moeten bij al hun handelingen in de eerste plaats de *handhaving* van de grondslag nastreven. Maar hun handelingen moeten het *doel* van de Vereniging nastreven. En de Vereniging bedoelt de oprichting en instandhouding van scholen (meervoud) voor wetenschappelijk onderwijs. Naar gelang het mogelijk is, en de omstandigheden dringen ons nieuwe mogelijkheden op, sticht de Vereniging afzonderlijke katheders voor enkele vakken, verenigt zij katheders tot faculteiten en verbindt zij faculteiten tot een universiteit. Deze opdracht houdt niet op bij één universiteit van 12.000 studenten. Er komen meer dan 12.000 studenten zich bij de Vrije Universiteit aanmelden en die er meer komen kunnen we m.i. moeilijk naar Maastricht of Nergenshuizen sturen, wel naar Lelystad.

In de tweede plaats moet men bedenken dat toen 22 oktober 1878 het voorlopig comité voor de oprichting van een Vereniging voor Hoger Onderwijs op Gereformeerde Grondslag te Utrecht werd samengesteld, men te Kampen er reeds over dacht om van de theologische school van de Afscheidenen een kerkelijke universiteit te maken. In 1896 werd deze school gereorganiseerd en noemde men het seminarie een theologische hogeschool. De V.U. was toen nauwelijks groter. In het herenhuis Keizersgracht 162 waren drie faculteiten gevestigd met vijf hoogleraren. In het pand was ook nog een hospitium

ondergebracht met vier inwonende personeelsleden en studie-slaapvertrekken voor de interne studenten. Heel de universiteit kon toen in een gewoon grachtenhuis.

De begrippen hogeschool en universiteit zijn in Nederland pas goed van elkaar onderscheiden in 1905, toen Kuyper de Polytechnische School te Delft verhief tot een Technische Hogeschool. Bij die gelegenheid heeft Kuyper als minister gezegd: 'De bedoeling van hooger onderwijs is altoos om in te leiden tot in de diepste motieven, die het verschijnsel, dat men onderwijst en onderzoekt, beheerschen. Op de Hoogeschool – en dus ook te Delft – gaat dit onderzoek even diep als op de Universiteit, er mag geen diepte ongepeild en ongeboord gelaten worden' ⁷⁾. Het enige eredoctoraat dat Kuyper in Nederland kreeg, ontving hij aan een hogeschool. Het niveau was dus volgens Kuyper hetzelfde, maar aan de universiteiten waren meer faculteiten. In principe vijf faculteiten, namelijk voor theologie, rechten, medicijnen en de filosofische faculteit die in de 19e eeuw gesplitst werd in een faculteit voor de letteren en wijsbegeerte en een voor de wiskunde en natuurwetenschappen. Aan de V.U. waren er slechts drie faculteiten tot in 1907 één hoogleraar in de faculteit der geneeskunde werd benoemd.

Intussen stelt de wet op het wetenschappelijk onderwijs van 1960, dat een universiteit tenminste drie faculteiten bevat, waaronder in elk geval de faculteit der geneeskunde óf die der wiskunde en natuurwetenschappen. Maar in 1970 voert de wet zelf het gebruik in om onder de woorden universiteit en universiteiten ook de erkende hogescholen te verstaan. Nu de verschillende hogescholen meer dan één studiefaculteit gaan tellen, kan men het

⁷⁾ A. Kuyper, *Parlementaire Redevoeringen* III. Amsterdam 1908, pag. 93.

begrip universiteit al gaan gebruiken voor alle erkende instellingen voor wetenschappelijk onderwijs met één of meer studiefaculteiten. Het onderscheid dat Kuyper in 1905 maakte behoort wellicht spoedig tot het verleden. En daarmee is al één barricade weggenomen om te Kampen van een universiteit te spreken. Er is een duidelijke evolutie mogelijk van theologische hogeschool via Calvin-academie naar universiteit. Misschien de *'Calvin-universiteit'*?

Hier wordt dus om praktische redenen van een bepaalde theologische hogeschool uitgegaan. Het liefste zou men willen uitgaan van tenminste drie theologische hogescholen, twee te Kampen en één te Apeldoorn, samen. Kunnen die niet in een nieuwe universiteit tot samenwerking komen? Ook dat zal men n.a.v. deze voorstellen moeten onderzoeken.

De ontwikkeling van beide gedachtenreeksen: die van een tweede vestiging van de Vrije Universiteit en die van de groei van een theologische hogeschool tot een Calvin-universiteit, kunnen in het ontwerp van één nieuwe universiteit samenkomen. Gezien vanuit Kampen (en Apeldoorn?) zal men de theologische hogeschool met andere faculteiten moeten uitbreiden. Gezien vanuit de Vrije Universiteit zal men een enkele faculteit, een aantal sub-faculteiten en zeker een deel van de studierichting moeten verplaatsen richting Lelystad.

Bij twee samenwerkende universiteiten met een differentiatie in de studieprogramma's en gelegen op een niet te grote afstand van elkaar kan men optimale resultaten bereiken. Hoogleraren en docenten bij de éne instelling kan men zo nodig als bijzonder hoogleraar of docent bij de andere instelling benoemen. Studenten van de éne universiteit kunnen door één inschrijving ook bij de andere instelling meedoen, zodat beide universiteiten samen een

breder studiepakket aanbieden. Zo kan men over en weer zeer intensief ervaring uitwisselen, elkaar stimuleren en vanuit éénzelfde grondslag ook begeleiden, helpen en controleren. Het is immers een illusie te menen dat de mens geen persoonlijke, sociale en religieuze begeleiding en controle nodig heeft. Een mens die zijn zwakheden kent, gebruikt deze veiligheidsriemen zelfs zeer bewust.

Praktisch moet men denken aan een frequente eigen busdienst tussen beide instellingen voor vervoer van docenten, studenten, personeel, post, bibliotheekstukken enz.

Eveneens, als een gedachtenexperiment zou ik een schets willen geven van de studiedifferentiatie. Ik ben me daarbij bewust dat zo'n schets zowel de reactie: dat nooit, alsook de reactie van hartelijke instemming en nieuwe inspiratie kan oproepen. Het is echter slechts een schets-ter-discussie van iemand die terzake geen zeggenschap heeft. Het gaat daarom alleen maar om de overdracht van een idee, om die op de voorgestelde of een heel andere en betere wijze te realiseren.

Omdat het om een vrij initiatief gaat vanuit de Vereniging volgens haar doelstelling, moet men niet bij de Overheid beginnen om toestemming. Ook in dit opzicht zal de Vrije Universiteit zich *vrij* moeten betonen, met name nu we onder de dekmantel van een democratisch bestel van de kant van de overheid in feite te maken hebben met een economische bevoogding, die op economische dictatuur gaat gelijken. Wel behoort de minister op de hoogte te worden gesteld met alles wat de Vereniging uit eigen kracht zou willen ondernemen.

De nieuwe universiteit moet men naar mijn gedachten-gang beginnen zonder de kostbare medische faculteit en zonder de kostbare subfaculteiten voor de natuurkunde en de scheikunde. Op deze faculteit en subfaculteiten

moet de Vrije Universiteit te Amsterdam zich blijven richten.

Met alle reeds gemaakte voorbehoud stel ik me voor dat de subfaculteit voor de aardwetenschappen zou kunnen verhuizen naar Lelystad met een deel der biologie. De V.U. moet tenminste de biologie voor de medici behouden. Daarnaast zou bij 'de Calvijn Universiteit' ook een biologische subfaculteit ontwikkeld kunnen worden. Dus bij de V.U. geen aardwetenschappen en bij de 'C.U.' alleen aardwetenschappen en ook de biologie en wiskunde als bèta-faculteit. Voor de 'C.U.' is dat een financieel uitvoerbaar uitgangspunt voor een natuurwetenschappelijke faculteit en aan de V.U. levert het ruimte op.

Dan zou ik bij de letteren en de sociale wetenschappen een duidelijke scheiding willen voorstellen. De V.U. zou zich moeten richten op de romaanse wereld: frans, spaans, italiaans; op de zending, de islam, de ontwikkelingslanden, op de slavistiek en oost-europa, zoals op de problemen van de sowjet-economie.

Daartegenover zou de 'C.U.' zich moeten richten op de germaanse en angel-saksische wereld: engels, fries, duits, scandinavisch; op de evangelisatie, de saecularisatie, de grote stadsproblematiek, op de problemen van de zee en oceaan, van het natuurbehoud en van milieubescherming.

De hoofdgedachte hierbij is dat door de inbreng van Kampen en een deel van de V.U. de nieuwe 'C.U.' al spoedig een volwaardige universiteit kan worden. Het afsplitsen van een deel der V.U. betekent een minder snelle groei naar het maximum van 12.000 studenten en het langzaam gaan uitbouwen van de V.U. met een aantal ontbrekende studierichtingen. De enorme druk die op de

V.U. is gelegd door te snelle groei kan dan opgevangen worden door een nieuw begin elders.

Ik stel me voor dat de Vereniging gronden bij Lelystad koopt en verzoekt om verandering van het bestemmingsplan daarvoor. Dat aldaar, na toestemming van overheidswege, eerst barakken worden geplaatst en vooral ook veel groen en bomen. Het Provisorium, dat over een zestal jaren bij de V.U. moet worden afgebroken, zou bij de 'C.U.' goed gebruikt kunnen worden. Vervolgens moet men dan omstreeks 1980 definitieve gebouwen gaan plaatsen, zodat in 1990-2000 de 'C.U.' volgroeid kan zijn.

Naar mijn overtuiging ligt in deze richting de taak die de Vereniging voor Wetenschappelijk Onderwijs op Gereformeerde Grondslag de eerstkomende jaren behoort aan te pakken. Stilstand is achtergang. En het niet onder ogen zien van de voortgaande groei der V.U. betekent dat men de verdere uitbouw van het wetenschappelijk onderwijs geheel aan de overheid overlaat. Daarmee geeft men eigen principe prijs en zo ook het bestaansrecht van de V.U.

5. *Kerk en universiteit*

Kuyper heeft tegenover de T.H. Delft een ander standpunt ingenomen dan tegenover de T.H. Kampen. Bij de T.H. Delft heeft hij het wetenschappelijk niveau geaccentueerd, maar bij de T.H. Kampen heeft hij dat neergedrukt tot het niveau van een opleidingsschool. Hij vreesde van Kampen te veel concurrentie voor de V.U. Ten aanzien van de relatie kerk en theologische faculteit heeft hij ook verschillend gesproken. In 1890 wil hij deze relatie sterker maken en in 1921 juist zwakker.

In 1890 zegt hij op de tiende V.U.-dag: 'Resultaat van ons eerste onderzoek is derhalve, dat een Theologische

faculteit om dien naam naar waarheid te kunnen voeren, beantwoorden moet aan deze navolgende eischen: 1e. haar doel moet zijn, niet om aan eenige geleerden gelegenheid tot onbezorgde studie te bieden, maar om te *doceeren* en te *gradueeren*; 2e. ze moet een vereeniging zijn van mannen, die niet elk op eigen risico doceeren, maar saam doceeren *als faculteit*, evenals ze saam als faculteit examineeren en gradueeren; 3e. de inhoud van wat ze doceeren, moet zijn niet 'de godsdienst'; noch 'God ook zelf'; maar de geopenbaarde kennis Gods; en wel ter onderscheiding van de Philosophie, die elders thuishoort, die kennis Gods die geopenbaard is op *bovennatuurlijke* wijze; 4e. om dit te kunnen doen moet ze als uitgangspunt voor haar doceeren een *belijdenis* bezitten; 5e. moet deze belijdenis, zal ze doceeren voor de practijk des levens, saamvallen met de *belijdenis* der kerken, op de vorming van wier dienaren ze het oog heeft; en 6e. kan ze in geen *universitair verband* staan met andere faculteiten, die haar bovennatuurlijk uitgangspunt en het bestaansrecht der boven de natuur uitgaande openbaring, principieel of feitelijk, bij hetgeen ze zelve doceeren, loochenen' ⁸⁾).

Dit is ter verdediging van de V.U. tegenover de openbare universiteiten gezegd. Bezwaar zou men kunnen inbrengen tegen hetgeen over de filosofie wordt gezegd, maar voor het overige mocht men wenschen dat de V.U. er thans nog zo over dacht.

In 1912, op de 32e jaarvergadering, legt Kuyper andere accenten. Dan gaat het om de kerk die de universitaire geest kan smoren. 'Ook onze Vrije Universiteit

⁸⁾ A. Kuyper, *Is er aan de publieke universiteit ten onzent plaats voor een faculteit der theologie?* Amsterdam 1890, pag. 19.

dreigde reeds meer dan eens van kerkzijde in de klem te komen, en ik zal mij wel wachten te loochenen, dat ze niet reeds met den kleinen teen van haar linkervoet in die klem vastzit. Dit hangt er met name aan, of ze haar Theologische faculteit niet te zeer tot een hulp-school voor de opleiding verlaagt. Zeer zeker, die faculteit moet óók opleiden, doch haar eerste roeping is en blijft toch om de Theologia Sancta *wetenschappelijk* ook dan te vertegenwoordigen, al had ze geen enkel theologisch student. Een theologische faculteit is zoo heel iets anders dan een opleidingsschool in oorsprong, doel en uitingswijs; en nooit mag ze vergeten, dat haar principieele roeping niet in de kerk, maar op het erf der wetenschap ligt' ⁹⁾).

Ditmaal, in 1912, zijn de opmerkingen van Kuyper gericht tegen het streven om aan de Theologische Hogeschool te Kampen promotierecht te verlenen. Dat zou de V.U. te veel concurrentie kunnen aandoen. Terecht merkt Kuyper op: 'Aan de School komt naast Staat en Kerk een geheel zelfstandige positie der eere toe . . . Reden waarom nooit de Overheid, noch ooit de Kerk doctoraten in het leven *kan* roepen' ¹⁰⁾. Maar deze probleemstelling raakte de T.H. Kampen niet, evenmin als de T.H. Delft. Immers te Delft kende niet de overheid maar de school het eredocoraat aan Kuyper toe en te Kampen wilde niet de kerk zelf, maar de hogeschool van de kerken het doctoraat kunnen verlenen. Destijds werd dit niet duidelijk gezien, want zowel voorstanders van het promotierecht voor de T.H. Kampen als ook Kuyper zagen het hoogleraarsambt te Kampen als een intern kerkelijk ambt, zodat zij erover spraken dat de kerk het doctoraat zou verlenen.

⁹⁾ A. Kuyper, *Een geloofsstuk*. Kampen, 1912; pag. 13.

¹⁰⁾ Als 8, pag. 22.

Maakt het inzake het niveau van het onderwijs veel uit of een universiteit uitgaat van de overheid, een kerk, een stichting of een vereniging? Zo niet, dan zou een 'Calvijn-universiteit' van een kerk uit kunnen gaan, mits die kerk niet alleen predikanten, maar verschillend georiënteerde curatoren uit haar midden aanwijst ¹¹⁾. Dat zou een 'Calvijn-universiteit' kunnen worden naar de snit van de academie van Calvijn te Genève ¹²⁾.

We moeten echter rekening houden met de situatie van onderling verdeelde kerken van het gereformeerde type, van een in feite niet-instemmen met de gereformeerde belijdenis door verschillende theologen en een groot gebrek aan kennis ervan bij vele hoogleraren en wetenschappelijke medewerkers aan een universiteit op gereformeerde grondslag. De bijbels-reformatorische gezindheid is niet meer kenmerkend voor hetgeen nog gereformeerd protestantisme heet te zijn. Er is te weinig kerkelijke eenheid voor een kerkelijke universiteit.

Indien we die bijbels-reformatorische gezindheid typeren als een radicale geloofshouding die het alleen met God waagt: sola fide, sola scriptura, sola gratia; dan wijst die gezindheid alle synthese af. Vroeger vooral de romeins-katholieke synthese. Maar ook daar moet men veranderingen constateren. Bij de romeins-katholieken kunnen we thans onderscheiden tussen de groep die de oude synthese conserveert, een groep die een nieuwe synthese zoekt met de moderne tijdgeest en een groep die bijbels-reformatorisch zich van beide syntheses wil ontdoen. Zo vinden we ook in het gereformeerd protestantisme een groep die nog een scholastieke synthese tracht

¹¹⁾ G. Th. Rothuizen, *Wat is theologie?* Kampen 1970; pag. 16.

¹²⁾ D. Nauta en H. Smitskamp, *Calvijn en zijn Academie te Genève*, Kampen 1959, pag. 20.

vast te houden, een leidinggevende groep die een nieuwe synthese zoekt met de moderne tijdgeest en een nog weinig samenhang vertonende groep die bijbels-reformato-
risch zich voor beide syntheses wil wachten.

Deze situatie, de nieuwe grondslag van de V.U., de opdracht een tweede universiteit te stichten en het voorstel om dit te doen via de uitbouw van een of meer gereformeerde theologische hogescholen tot een 'Calvijn-universiteit', al deze elementen samen leiden ertoe om de problematiek kerk-universiteit opnieuw te bezien. Een niet door de traditie geijkte oplossing is wellicht mogelijk.

In de eerste plaats moeten we met de nieuwe grondslag van de V.U. van harte instemmen. In de tweede plaats moeten de kerken zo mogelijk tot een nieuw belijden komen. In de derde plaats moet er aan de V.U. en de 'C.U.', en dan met name binnen de theologische faculteiten daarvan, een wettig erkende plaats blijven voor hen die op basis van de drie gereformeerde belijdenisschriften zich kerkelijk verenigen, omdat de V.U. en de theologische hogescholen voor en door hen zijn opgericht. In de vierde plaats is het voortbestaan van een vereniging, waarvan V.U. zowel als 'C.U.' uitgaan, een calvinistisch en democratisch belang van de eerste orde.

Daarom stel ik voor dat van de Vereniging voor Wetenschappelijk Onderwijs op Gereformeerde Grondslag uitgaan zowel de V.U. als de 'C.U.', *inbegrepen* de beide theologische faculteiten. Voorts dat de docenten van alle en ook van deze faculteiten de nieuwe grondslag van harte onderschrijven en heengaan, als eens prof. dr. F. J. J. Buytendijk en prof. dr. H. J. Pos, wanneer zij daarmee niet meer kunnen instemmen. Verder dat wij allen zullen streven naar een nieuw christelijk belijden als een band van eenheid, een herkenningsteken in deze tijd, een

uitdrukking van ons geloof en onze hoop, een proclamatie tegen de tijdgeest ¹³⁾).

Intussen moet de Vereniging aan alle kerken van gereformeerde confessie bij voorbaat en onvoorwaardelijk toezeggen dat zij elk voor zich het recht hebben aan de V.U. óf de 'C.U.' maximaal drie bijzondere leerstoelen in te richten: één voor de exegetische en één voor de dogmatische vakken en één voor kerkrecht en kerkgeschiedenis. De kerken beheren en betalen deze leerstoelen zelf, maar de V.U. en de 'C.U.' doen de zo aangestelde docenten delen in verschillende faculteitsaangelegenheden, met name wat betreft de studenten die zich aan de hoede van deze bijzondere docenten willen toevertrouwen.

Het eigene van verschillende stromingen binnen de ro-meins-katholieke kerk is in allerlei orden met eigen opleidingen tot zijn recht gekomen. Hoe kan men binnen de reformatie de verschillende kerken en modaliteiten een eigen plaats geven? Naar mijn mening door iedere groep of kerk een wettige plaats aan te bieden binnen het geheel van een universiteit, concreet een dubbel-universiteit, met een brede werkelijk christelijk reformatorische grondslag.

Uit de oorspronkelijke theologische school van de afgescheidenen zijn al 'Apeldoorn', Kampen I en II voortgekomen. De theologische faculteit van de V.U., waarvan de geschiedenis nauw is verbonden met de Doleantie en waaraan Bavinck kwam doceren, is toch wel onderweg om de gereformeerde belijdenis terzijde te stellen ¹⁴⁾. Verontruste kerkleden denken reeds over een eigen theo-

¹³⁾ Zie het nummer „On creeds and making new ones” van *International reformed bulletin*. Grand Rapids, 13e jaargang (1970), no. 42.

¹⁴⁾ C. Augustijn, *Kerk en belijdenis*. Kampen, 1969; pag. 5, 70-74.

logische opleiding. Wil men verder op dit pad of is er een weg terug mogelijk? Geen van beide, we moeten vooruit, maar daarbij moet gezocht naar een wettig erkende plaats voor de gereformeerde belijders aan de V.U. en de voorgestelde 'C.U.' Zij die menen dat de gereformeerde belijdenis op grond van de Schrift en beter inzicht inzake Gods schepping niet zonder meer gehandhaafd kan worden, hebben de plicht:

- a. dit de anderen duidelijk te maken,
- b. te streven naar een nieuwe gemeenschappelijke belijdenis,
- c. een ruime plaats open te houden voor hen die bij de gereformeerde belijdenis menen te moeten blijven.

Vandaar mijn voorstel om bijzondere leerstoelen aan te bieden aan de vrijgemaakt gereformeerden, aan de christelijk gereformeerden, aan de buiten verband levende vrijgemaakten, aan de verontrusten, aan de gereformeerde gemeenten, aan de gereformeerde bonders en aan alle andere gereformeerde kerken of kerkelijke groeperingen. De salariskosten zijn voor die kerken, de eis van een doctoraat moet aan een bijzonder hoogleraar gesteld. Aangeboden wordt volgens dit voorstel de outillage, het facultaire verband en het universitaire niveau. Wil men er nu geen gebruik van maken, misschien keert het getij en wellicht is dit het middel om op den duur weer tot eenheid te komen.

Nauta heeft de volgende vraag gesteld naar aanleiding van de nieuwe grondslag van de V.U.: 'In verband met de omstandigheid dat er (en terecht) onderscheid wordt gemaakt tussen het onderwijs en het onderzoek, en voorts dat overeenkomsten met kerken altijd uitsluitend betrekking kunnen hebben op het onderwijs, is er — nu de grondslag van de Vereniging voor wat betreft de facul-

teit der godgeleerdheid niet meer gelijk voorheen samenvalt met de belijdenisgeschriften van een bepaalde kerk met welke een zodanige overeenkomst bestaat – de mogelijkheid dat binnen de genoemde faculteit tegenstellingen ontstaan tussen degenen die betrokken zijn bij het onderwijs en die betrokken zijn bij het onderzoek. Moet een dergelijke mogelijkheid geen aanleiding geven tot ernstig nadenken en vergt zij niet voor het minst een nadere voorziening, een voorziening welke in het thans gedane voorstel node wordt gemist?’

Als antwoord van de Voorzitter van het Bestuur meldt de vragensteller: ‘Heel belangrijk is het dat duidelijk werd erkend, met betrekking tot de faculteit der godgeleerdheid, dat men van de oorspronkelijke opzet is afgeweken. Er is niet langer sprake van dat deze faculteit als geheel gebonden zou zijn aan de drie formulieren van enigheid. Alleen voor zover ter zake met een bepaalde kerk een overeenkomst wordt aangegaan, bestaat de mogelijkheid dat althans gedeeltelijk – namelijk voor het onderwijs en niet voor het onderzoek – de band aan die belijdenisgeschriften verplichtend wordt gesteld.’ ‘Men heeft erkend dat er in het bedoelde opzicht spanningen kunnen ontstaan. Men was evenwel van oordeel dat dienomtrent in de statuten geen bepalingen konden worden opgenomen. En men gaf uitdrukkelijk te kennen dat bedoelde aangelegenheid de volle aandacht had van de besturende colleges en dat ter zake in de reglementen zo nodig nadere voorzieningen zouden worden getroffen’ ¹⁵⁾.

Uit deze vragen blijkt zorg voor de eenheid binnen de theologische faculteit. Het lijkt mij van groter belang dat er iets gedaan wordt aan de spanningen in het gerefor-

¹⁵⁾ D. Nauta, De nieuwe grondslag van de V.U. In *Centraal Weekblad voor de Gereformeerde Kerken in Nederland*. 19e jaargang (1971), no. 6 (13 februari), pag. 2.

meerd protestantisme zelf. Om daar iets aan te doen moet men binnen de universiteit eventuele spanningen maar aanvaarden en verwerken, mede omdat de universiteit zelf ook deze spanningen heeft opgewekt.

Confessionele eenheid, zoals destijds door Marnix van Sint Aldegonde nagestreefd en tolerantie voor de minderheden, zoals Willem van Oranje-Nassau voorstond, zou de centrale aandrift van de twee voorgestelde, met elkaar samenwerkende theologische faculteiten moeten zijn. Zo alleen zie ik een christelijk perspectief voor de kerken en een reformatorische universiteit in Nederland.

6. *Besluit*

Kuyper besloot zijn rede ter inwijding van de Vrije Universiteit met een gebed, waarin hij om de afbraak van de Universiteit vraagt indien ze dezelfde weg op zou gaan als de andere, eens calvinistische universiteiten. Bij het bepalen van onze koers roepen we dat publieke gebed in de herinnering:

‘Om U te danken, o, Onze Vader die in de hemelen zijt, Sprinkader van alle waarheid, Fontein aller waarachtige kennis en aller wijsheid Bron! Van U afzwervend vindt Uw schepsel niet dan donkerheid, niet dan matheid, niet dan gebondenheid der ziele. Maar nabij U; ons badend in Uw leven; dan omstroomt ons het licht; doortintelt kracht ons de aderen; en ontplooit zich in zalige verrukking de vrijheid des geloofs. Aanbiddelijke, eeuwige Majesteit, zie dan in gunste ook op deze Stichting neder. Zij uit U haar goud, haar kracht, ál haar wijsheid. Zwere ze nooit bij een minder, nooit bij een ander, dan Uw heilig Woord. En Gij die ons de nieren proeft, o Rechter ook van onze natie en Oordeelaar ook van de scholen der wetenschap, breek zelf de muren dezer Stichting af, en delg ze uit van voor Uw aangezicht,

indien ze ooit iets anders bedoelen, ooit iets anders willen zou, dan te roemen in die soevereine, die vrijmachtige genade, die er is in het kruis van den Zoon Uwer teederste liefde!

Heere, Heere, God! Laat in Uw Naam alléén, in Uw Naam ál onze hulpe staan! Amen' ¹⁶⁾.

Met de nieuwe grondslag, met een nieuwe bestuursstructuur en met het voorstel van een nieuwe universiteit moeten we weten wat we doen en moeten we kleur bekennen. Duidelijk zeggen wat we belijden en wat we willen en dan ook overeenkomstig handelen.

¹⁶⁾ A. Kuyper, *Souvereiniteit in eigen kring*. Amsterdam 1880, pag. 44.

BIJLAGEN BIJ HOOFDSTUK 3:

Een nieuwe structuur

Omdat de in hoofdstuk 3 gepubliceerde brief door meer dan 50 leden uit het gehele land werd ondertekend, lijkt het mij goed om de bijbehorende en de erop volgende brieven hier ook bekend te maken. In de eerste plaats voor deze mede-ondertekenaars en vervolgens voor alle leden der Vereniging voor Wetenschappelijk Onderwijs op Gereformeerde Grondslag.

Brief A is de aanbiedingsbrief bij de reeds gepubliceerde brief. Door mij werd op deze brief geen antwoord ontvangen.

Brief B is een brief die ik direct na de vergadering op 6 februari 1971 te Utrecht schreef. Brief C is het antwoord op deze brief. Brief C is het belangrijkste, omdat het Bestuur daarin tegenover een groot aantal leden der Vereniging een eigen standpunt formuleert.

Tenslotte volgen op deze brieven nog enkele opmerkingen naar aanleiding van brief C.

Brief A

Amsterdam, 20 oktober 1970

Aan het Bestuur van de Vereniging
voor Wetenschappelijk Onderwijs op
Gereformeerde Grondslag
De edelgrootachtbare heer
Ir. C. A. Doets, secretaris
De Boelelaan 1115
Amsterdam
Edelgrootachtbare heer,

Hierbij bied ik u een verzoek aan om het standpunt geformuleerd in de ondergetekende verklaring over te nemen als Bestuursstandpunt.

Inzake het ontstaan van dit verzoekschrift deel ik u mede, dat aan mij, eind september 1970, verzocht werd het bestuursstandpunt inzake de zgn. herstructurering te willen toelichten, eerst op 1 oktober te Assen, en toen dat niet door kon gaan, op 8 oktober te Hengelo. Formeel gesproken was dit een vreemd verzoek, omdat ik als bibliothecaris niet in de zgn. Stuurgroep was vertegenwoordigd en Directeuren mij nimmer om advies of oordeel hebben gevraagd inzake deze mijn werk en persoon fundamenteel rakende problematiek.

In Hengelo bleek mij, dat mijn standpunt gedeeld werd door de vergadering, terwijl men mij zei dat dit ook overeenkwam met het nog niet publiek uitgewerkte standpunt van het Bestuur. Daarop werd dit standpunt onder woorden gebracht in bijgaande brief en midden vorige week aan een honderdtal leden voorgelegd. Thans stellen zij die reeds reageerden vóór vandaag voor dit standpunt als Bestuursstandpunt over te nemen.

Daarbij maak ik u op de volgende punten attent:

a. Het College van Directeuren had reeds zijn voorlopige

standpunt geformuleerd en na een jaar discussie aan de Stuurgroep meegedeeld, vóórdat de Vereniging door het Bestuur werd ingelicht.

- b. De vergadering over dit onderwerp zal binnen zes maanden worden gehouden, zodat vijftig leden samen vóór die vergadering geen verplicht in behandeling te nemen voorstel meer kunnen doen.
- c. Op grond van a en b werd gekozen voor het verzoek om dit voorstel over te nemen. Kan het Bestuur aan dit verzoek niet voldoen, dan wordt verzocht dat het Bestuur dit voorstel toch op de agenda plaatst. Kan het Bestuur ook aan dit minder ver gaande verzoek niet voldoen, dan ontvang ik daarover gaarne zo spoedig mogelijk bericht.

Op een brief die ik schreef vóór de vergadering te Assen 1969, ontving ik geen antwoord. Daarom verzoek ik u thans met nadruk op deze brief en verklaring wel te willen reageren.

Met de meeste hoogachting,
(J. Stellingwerff)

Brief B

Amstelveen, 8 februari 1970

Aan het Bestuur van de Vereniging
voor Wetenschappelijk Onderwijs
op Gereformeerde Grondslag
Edelgrootachtbare Mevrouw en Heren,

Als initiatiefnemer, mede-opsteller, verzamelaar van handtekeningen, indiener en sedert 6 februari 1971 ook woordvoerder van hen die 20 oktober 1970 u een brief schreven over de zgn. herstructurering van universiteit en vereniging schrijf ik u het volgende.

Omdat de ontwerp-wet van minister Veringa en de

door het Bestuur georganiseerde vergaderingen op 1, 2 en 8 oktober over de herstructurering erop wezen dat spoedig een statutenwijziging nodig zou worden, werd erop gerekend dat 6 februari 1971 daarover zou worden gestemd. Een voorstel van vijftig leden tot wijziging van de statuten kon toen niet meer zes maanden van tevoren worden gedaan. Behalve deze statutaire moeilijkheid bestond tevens de onwenselijkheid tot een dergelijk voorstel, zo lang nog niet bekend was of het standpunt van het Bestuur een tegenvoorstel noodzakelijk zou maken.

Nu op 6 februari de herstructurering nauwelijks ter sprake is gekomen, moet de brief van 20 oktober 1970 gezien worden als een geconditioneerd voorstel tot statutenwijziging. Dit ligt besloten in het dringende verzoek om het standpunt van de verklaring 'in de vorm van een concreet bestuursvoorstel aan alle leden der Vereniging voor te leggen met het verzoek zich over deze zaak, die het bestaan en voortbestaan der Vereniging raakt, zo nodig schriftelijk hoofd voor hoofd uit te spreken'.

In de begeleidende brief heb ik om een spoedig antwoord van het Bestuur gevraagd, juist om te weten of een formeel voorstel tot statutenwijziging nodig was. Daarom werd gevraagd óf het Bestuur de voorstellen kon overnemen óf niet. Uw Bestuur heeft mij daarop toen niet geantwoord. Op 6 februari 1971 heeft het Bestuur uitgesproken zich te verenigen met de vier uitgangspunten. Ik ben het Bestuur daar zeer dankbaar voor. Maar gaarne zou ik thans willen weten of u de brief voor wat punt 5 betreft als een geconditioneerd voorstel tot statutenwijziging, gedateerd 20 oktober 1970, aanvaardt ofwel om formele redenen afwijst.

De condities van dit voorstel zijn de volgende:

a. Het voorstel wordt niet gedaan, indien het Bestuur

geen voorstel of een overeenkomstig voorstel indient, zodat alle bevoegdheden van punt 5 behouden blijven.

- b. Het voorstel wordt niet gedaan, indien het Bestuur een voorstel doet dat geldt voor een experimenteelperiode overeenkomstig de wet universitaire bestuurs-hervorming en waarbij het Bestuur voor deze periode alle bevoegdheden van punt 5 behoudt.

Deze condities betekenen dat voor het geval het Bestuur één van de bevoegdheden genoemd onder punt 5 tijdelijk of voor altijd prijs zou willen geven de brief van 20 oktober 1970 automatisch een tegenvoorstel wordt dat na 20 april 1971 rechtsgeldig op een algemene vergadering aan de orde komt.

Deze brief mag evenals de brief van 20 oktober 1970 niet worden opgevat als een bewijs van wantrouwen jegens het Bestuursbeleid. Integendeel. Maar door de regels van de statuten zijn we juist om het tot dusver gevoerde beleid te steunen genoodzaakt om een dergelijk geconditioneerd voorstel tot statutenwijziging bij u te deponeren.

Met de meeste hoogachting,
(J. Stellingwerff)

Brief C

Amsterdam, 22 februari 1971

De weledelzeergeleerde heer
dr. J. Stellingwerff
Haagbeuklaan 80
Amstelveen

Zeer geachte heer Stellingwerff,

Naar aanleiding van uw brief van 8 dezer berichten wij u het volgende. Uw door een aantal andere leden

der Vereniging mede-ondertekende brief van 20 oktober 1970 vertolkt een standpunt ten aanzien van de op handen zijnde herstructurering dat door ons als bestuur der Vereniging in grote trekken wordt gedeeld. Het ligt dan ook in ons voornemen, wanneer de tijd daarvoor rijp is, een voorstel tot wijziging der Verenigingsstatuten aan de orde te stellen, dat er op gericht is de relatie tussen Vereniging en Universiteit een reële inhoud te geven ook nadat een scheiding tussen het bestuur van beide zal zijn totstandgebracht. Daarbij denken wij dan aan zodanige bevoegdheden voor (het bestuur van) de Vereniging dat zij invloed kan uitoefenen met name op het punt van de signatuur der Universiteit.

Voor het doen van een dergelijk voorstel is het moment, naar wij menen, nog niet gekomen. Mede is dit het geval omdat ook de eerstdaags te installeren Universiteitsraad nog over de zijns inziens gewenste betrekking tussen Vereniging en Universiteit zal hebben te adviseren en wij de Universiteitsraad ten deze niet voor een voldongen feit kunnen plaatsen.

Dit zelfde moet naar onze mening gezegd worden van de suggesties vervat in de brief van 20 oktober 1970, welke u thans aanduidt als een geconditioneerd voorstel tot statutenwijziging. Daar komt bij, dat de brief niet alleen naar de vorm geen voorstel tot statutenwijziging behelst, doch bovendien elementen bevat welke, wanneer zou worden bepaald dat het bestuursreglement goedkeuring van het Verenigingsbestuur zou behoeven, ook niet in de statuten behoeven te worden behandeld doch gevoegelijk in het bestuursreglement een plaats zouden kunnen krijgen. Hoe het zij, over de formele inkleding van de kernmomenten zal nog verdere studie moeten plaatsvinden en deze zal zeker niet voor de jaarvergadering 1971 voltooid kunnen worden.

Een mogelijkheid welke wij nog overwegen is deze, dat wij aan de Algemene Vergadering een voorstel tot statutenwijziging voorleggen, dat er toe strekt, aan het bestuur der Vereniging bevoegdheid te verlenen gedurende een nader te bepalen periode medewerking te verlenen aan de beproeving van een experimentele bestuursstructuur voor de Universiteit, voorzover nodig in afwijking van de thans geldende statutaire bepalingen.

Terugkomend op uw brief van 8 februari j.l. zouden wij ons standpunt als volgt willen samenvatten:

- als bestuur der Vereniging stemmen wij in hoofdlijnen in met de visie welke is ontwikkeld in de brief van 20 oktober 1970.
- behandeling van deze visie als voorstel tot statutenwijziging achten wij niet mogelijk.
- wél kunnen wij ons voorstellen, dat u op basis van laatstgenoemde brief – welke nog in het V.U.-Blad zal worden gepubliceerd – een motie formuleert en aan de Algemene Vergadering in juni a.s. voorlegt. Wij verklaren ons bereid aan de behandeling daarvan onze medewerking te verlenen.

Hoogachtend,
namens het college van directeuren:
prof. dr. G. J. Sizoo, voorzitter
ir. C. A. Doets, secretaris

Naar aanleiding van deze brief van het College van Directeuren wordt het volgende opgemerkt.

In de eerste plaats is het bijzonder belangrijk, dat het Bestuur deze brief schrijft, omdat daarmee de Vereniging zelf betrokken wordt bij het standpunt van het Bestuur. Het initiatief tot herstructurering is gekomen van de studenten, die meestal maar een aantal jaren zich verbinden aan een universiteit zonder zich aan grondslag, doel

en structuur ervan te binden. Als het Bestuur dan ook in de eerste plaats op de studenten reageert en vervolgens op de standpunten van de senaat, de wetenschappelijke staf en de technisch-administratieve staf van de Universiteit, dan komt de Vereniging veel te laat aan bod.

Terecht wacht het Bestuur met een voorstel tot herstructurering totdat de Universiteitsraad is gehoord. Wat te veel heeft ontbroken is tijdige opening van zaken aan de leden der Vereniging. Bovenstaande brieven worden dan ook in de eerste plaats door mij gepubliceerd om de Vereniging te stimuleren tot een eigen inzicht en mondigde deelname aan de te nemen beslissingen.

In de tweede plaats acht het Bestuur de vorm van een geconditioneerd voorstel tot statutenwijziging niet mogelijk. Deze afwijking betekent, dat het Bestuur zich baseert op de uitgedrukte formuleringen van de Statuten. Dit standpunt is heel goed te aanvaarden door de leden der Vereniging, indien het Bestuur dit standpunt voortaan altijd zal blijven innemen. Vele malen is mij opgevallen, dat het Bestuur zich niet aan de letter van de Statuten en het Huishoudelijk Reglement heeft gehouden. Met name bij het voorstel tot opheffing van de onveranderlijkheid van de grondslag en de feitelijke verandering daarvan, hetgeen niet kan stroken met de verklaring dat men in de eerste plaats de *handhaving* ervan zal beogen.

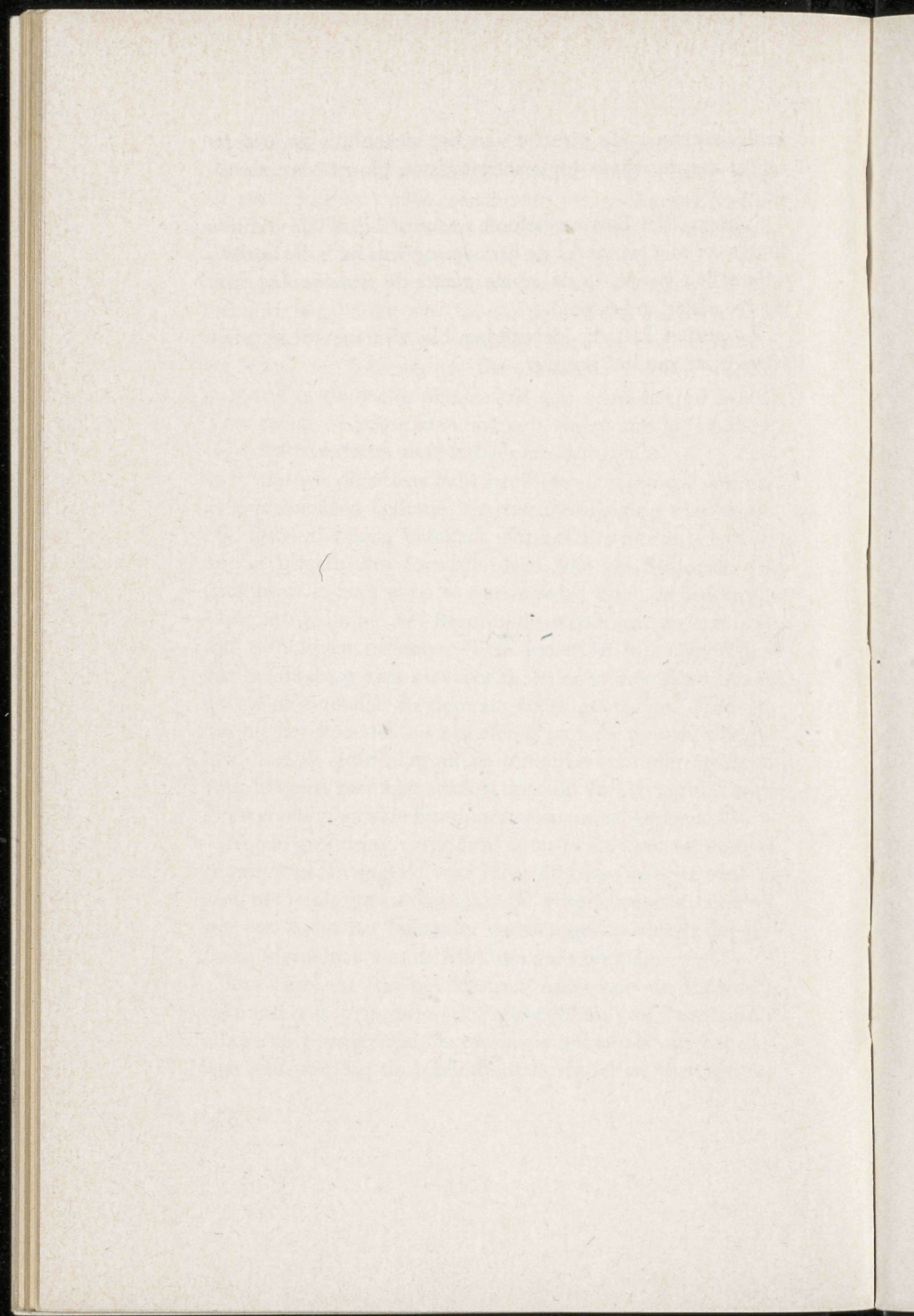
Nu de grondslag veranderd is en in de kern ervan verbeterd (het Evangelie van Jezus Christus is echt veel en veel beter als grondslag dan de gereformeerde beginse-len), nu moet het bijzonder worden gewaardeerd dat het Bestuur zich ook aan de Statuten gaat houden.

Dat betekent dat het Bestuur nooit aan de Universiteitsraad zal prijsgeven de bevoegdheid tot 'de benoeming van hoogleraren, lectoren, de secretaris van het college van bestuur, de bibliothecaris, de leden van het zie-

kenhuisbestuur, de directie van het ziekenhuis en andere nader aan te wijzen topfunctionarissen binnen de universiteit'.

Immers: het Bestuur belooft statutair bij *al* zijn handelingen *en met name bij de benoeming* van hen, die onderwijs zullen geven, in de *eerste plaats* de *handhaving* van de grondslag te beogen.

Zo gezien kan de Vereniging blij zijn met deze positieve brief van het Bestuur.



Van dezelfde auteur verschenen bij ons:

OORSPRONG EN TOEKOMST VAN DE CREATIEVE
MENS

met houtsnedes van Flip Vanderburgt

220 pag. Geb. f 12,50



DE HERMETISCHE SCHILDERKUNST VAN
DIANA VANDENBERG

130 pag., 55 reproducties, 11 vierkleurenplaten. Geb. f 24,50



INLEIDING TOT DE UNIVERSITEIT, DE SAMENHANG
DER WETENSCHAPPEN EN DE
WETENSCHAPPELIJKE BIBLIOTHEEK

260 pag. Vele illustraties. Geb. f 12,50

(Met tekening van Jakop Slegt, Universiteit en Bibliotheek A.D.
1971; formaat 32 x 54 cm, gratis)

BUIJTEN & SCHIPPERHEIJN, AMSTERDAM
Valkenburgerstraat 106. Postgiro 22960



2376

